

Lausuntopalvelu.fi 1/457
MIELI Suomen Mielensterveys ry
Lausunto
25.08.2022
Asia: VN/17850/2022

Lausuntopyyntö Ikäohjelmaa koskevasta valtioneuvoston periaatepäätöksestä

Osio 1: Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät tavat toteuttaa ikääntymiseen varautumista? Ota kantaa asteikolla samaa mieltä – jonkin verran samaa mieltä – jonkin verran eri mieltä – eri mieltä.

Vastuu ikääntymiseen varautumisesta on kunnilla ja hyvinvointialueilla

Jonkin verran samaa mieltä

Kolmannella sektorilla on merkittävä rooli ikääntymiseen varautumisessa

Samaa mieltä

Ihmisten omaa vastuuta ikääntymiseen varautumisessa tulee jatkossa kasvattaa

Jonkin verran samaa mieltä

Ikääntymiseen varautuminen edellyttää kansallisia poliittisia linjauksia ja päätöksentekoa

Samaa mieltä

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus on tärkeää ikääntymiseen varautumisessa

Samaa mieltä

Teknologialla on keskeinen rooli ikääntymiseen varautumisessa

Jonkin verran samaa mieltä

Ikääntymiseen voidaan varautua hyödyntämällä väestön ikääntymisen mahdollisuuksia ja iäkkäiden omia voimavaroja

Samaa mieltä

Osio 2: Arvioi läpileikkaavien teemojen tarkoituksenmukaisuutta iäkkäiden henkilöiden osallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja voimavarojen vahvistaminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla

Tarkoituksenmukaisuus on suuri

Iäkkäiden henkilöiden yksilöllisten ominaisuuksien ja tarpeiden sekä iäkkään väestön moninaisuuden parempi huomioiminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla

Tarkoituksenmukaisuus on suuri

Ikääntymiseen liittyviin asenteisiin vaikuttaminen ja sukupolvien välisten suhteiden syventäminen

Tarkoituksenmukaisuus on suuri

Kerättävän tiedon luotettavuuden ja vertailukelpoisuuden parantaminen, toimintakäytänteiden vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen ja indikaattoreiden määrittely toiminnan laadun varmistamiseksi

Tarkoituksenmukaisuus on suuri

Väestön ikääntymiseen liittyvien mahdollisuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen

Tarkoituksenmukaisuus on suuri

Voit halutessasi antaa avointa palautetta tiiviisti läpileikkaavia teemoja koskien

Läpileikkaavat teemat ovat laaja-alaisia ja kaikki erittäin arvokkaita. Niiden konkretisoiminen ja

mittaaminen on haastavaa, ja toteutunee parhaiten käytännönläheisempien vaikuttavuustavoitteiden ja toiminnan kautta.

Jos näiden suhteen tarvitaan priorisointia, priorisoisimme ensisijaisesti seuraavat: läkkäiden henkilöiden osallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja voimavarojen vahvistaminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla.

lääkäiden henkilöiden yksilöllisten ominaisuuksien ja tarpeiden sekä iäkkään väestön moninaisuuden parempi huomioiminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla.

Osio 3: Arvioi vaikuttavuustavoitteisiin kytkeytyvien tarkempien tavoitteiden ja toimenpiteiden täsmennyksen tarvetta

Ikääntymiseen varautuminen aloitetaan keski-ikässä ja sitä jatketaan eläkkeelle siirryttäessä (sekä omana että yhteiskunnan toimintana)

Alatavoitteen täsmennyksen tarve on kohtalainen

Erilaisilla ratkaisuilla ja joustoilla varmistetaan entistä pidemmät työurat ja ehkäistään ikäsyrajintää työelämässä

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Ikäihmisten palveluissa työskentelevän henkilöstön osaamista, työ- ja toimintakykyä ja jaksamista sekä alan vetovoimaa on parannettu

-

Työhyvinvoinnin kehittäminen on integroitu palvelutoiminnan ja hoidon laadun kehittämiseen sekä omavalvontaan ja sen vaikutuksista kerätään systemaattisesti tietoa organisaatioista ja kansallisesti tiedolla johtamisen tueksi

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Olemassa oleva lainsäädäntö ja lainsäädännön muutokset tukevat tavoitteiden saavuttamista ja kulkevat mukana huomioiden eri palvelut ikääntyneiden palveluissa

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Vahvistetaan esihenkilöiden ja työyhteisöjen osaamista ja ymmärrystä moninaisuuden huomioon ottamisesta ja johtamisesta valmentavan johtamisen keinoin, jonka myötä ikäihmisten palveluissa voidaan tehdä yhä useammin työtä yhteisöohjautuvasti.

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Kehitetään ja tutkitaan, miten työhyvinvoinnin kehittäminen parhaiten integroidaan palvelutoiminnan ja hoidon laadun kehittämiseen sekä toimintayksiköiden omavalvontaan, tavoitteena ikäihmisten palveluissa työskentelevien työkuormituksen pysyminen hallinnassa.

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Kerätään systemaattisesti tietoa työhyvinvoinnista organisaatioista ja kansallisesti tiedolla johtamisen tueksi

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Vastataan työelämän ja ikääntyvien työikäisten osaamistarpeisiin edistämällä jatkuvaa oppimista työpaikoilla ja vapaa-ajalla

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Ikäihmisten palveluissa tutkitaan ja kehitetään sekä otetaan käyttöön uudenlaisia toimintamalleja moniammatillisuuden lisäämiseen ja uramalleja ammatillisen osaamisen vahvistamiseen

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Osallistetaan henkilöstöä toiminnan kehittämiseen ja levitetään parhaita käytäntöjä valtakunnallisesti

Toimenpide on hyvä sellaisenaan

Tehdään yhteistyötä poikkihallinnollisen, sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden -ohjelman sekä TYÖ2030 –ohjelman kanssa

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Voit halutessasi antaa avointa palautetta tiiviisti vaikuttavuustavoitteen: Ikääntyvien työikäisten työkyky on parantunut ja työurat ovat pidentyneet kokonaisuudesta:

Vaikuttavuustavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan työelämän arvopohjan muutosta, ja sitä tukevaa yhteiskunnallista johtajuutta. Jos tässä epäonnistutaan tavoite muuttuu kynnistäväksi sanahelinäksi.

Alatavoite "Ikääntymiseen varautuminen aloitetaan keski-ikässä ja sitä jatketaan eläkkeelle siirryttäessä (sekä omana että yhteiskunnan toimintana)" kaipa selkeyttämistä sen suhteen, mitä tämä tarkoittaa konkreettisesti yksilön omana ja yhteiskunnan toimintana ja mikä on kunkin tahon vastuu.

Yleisesti ottaen alatavoitteet ovat varsin hyviä sellaisenaan. Sen sijaan dokumentissa jää usein epäselväksi, mikä toimenpide vastaa mihinkin alatavoitteisiin tai miten johonkin alatavoitteeseen on tarkoitus vastata.

Toimenpiteet ovat kaiken kaikkiaan hyviä ja mielekkäitä tavoitella, ja ne tukevat onnistuessaan työyhteisöjen työhyvinvointia. On kuitenkin syytä huomata, että riittävät resurssit ovat olennaisia ikäihmisten palveluiden työntekijöiden jaksamisen näkökulmasta. Muuten työhyvinvoinnin edistäminen ei voi toteutua.

Kohtaa "Vahvistetaan ikäihmisten palvelujen työntekijöiden omaa ja työyhteisön työkyvyn lukutaitoa ja motivointikeinoja terveydestä ja työkyvystä huolehtimiseen sekä työssä että vapaalla" on tarpeen muokata muotoon "Vahvistetaan ikäihmisten palvelujen työntekijöiden ja esihenkilöiden omaa ja työyhteisön työkyvyn lukutaitoa ja motivointikeinoja terveydestä ja työkyvystä huolehtimiseen sekä työssä että vapaalla."

Perustelu: Esihenkilöillä on erityinen vastuu tässä ja ikäihmisten palveluissa etenkin lähiesihenkilöiden jaksaminen on tutkimusten mukaan koetuksella.

Osio 4: läkkäiden toimintakyky ja osallisuus ovat vahvistuneet siten, että aktiivisten, toimintakykyisten elinvuosien määrä on kasvanut

Uudet toimintatavat tukevat ja motivoivat iäkästä väestöä terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä kuten liikunnan, mielen hyvinvoinnin, kulttuurihyvinvoinnin ja osallisuuden edistämässä ja ravitsemuksen parantamisessa

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Panostamalla riskiväestöjen varhaiseen tunnistamiseen ja kohdentamalla heille ennaltaehkäiseviä toimia, on vähennetty toimintakyvyn laskua ja sairastavuutta, erityisesti muistisairauksia

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

lääkkäiden toimintakyvyn kehittäminen, suositukset ja toimenpiteet perustuvat näyttöön perustuvaan tietopohjaan

Alatavoitteen täsmennyksen tarve on kohtalainen

lääkkäiden osallisuus ja itsemääräämisoikeus ovat vahvistuneet

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Jatketaan hyvien ja toimivien toimintamallien käyttöönottoa ja kehittämistä iäkkäiden toimintakyvyn tukemisessa, esimerkiksi elintapaohjauksen, liikunnan, ravitsemuksen, mielen hyvinvoinnin, kulttuurihyvinvoinnin ja kansalaistoiminnan alueilla

Toimenpiteen täsmennyksen tarve on suuri

Jatketaan arviointi-, toteuttamis- ja levittämismallien kehittämistä

Toimenpide on hyvä sellaisenaan

Kehitetään ja otetaan käyttöön toimivia käytänteitä hyvinvointialueiden ja kuntien toteuttamaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen (HYTE) toiminnan ja kuntien muun toiminnan sekä kolmannen sektorin välisen yhdyspintatyön ja yhteistyön parantamiseksi

Toimenpide on hyvä sellaisenaan

Kehitetään ja otetaan käyttöön iäkkäiden henkilöiden osallisuutta parantavia toimintakäytänteitä palveluissa ja muussa toiminnassa

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Rakennetaan näyttöön perustuvaa tietopohjaa, jonka avulla saadaan luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa väestön ikääntymiseen varautumisessa ja taloudellisen kestävyysvarmistamisessa (esim. RAI – mittariston laajempi hyödyntäminen, laatuindikaattorit, Active Ageing Index (AAI)).

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Voit halutessasi antaa avointa palautetta tiiviisti vaikuttavuustavoitteen läkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään kokonaisuudesta:

Alatavoite "Iäkkäiden toimintakyvyn kehittäminen, suositukset ja toimenpiteet perustuvat näyttöön perustuvaan tietopohjaan" lähtee kapeahkosti näyttöön perustuvasta tietopohjasta. Hyvien käytäntöjen tutkimuksesta ja niiden soveltamisesta tiedetään kuitenkin, että kaikkiin tarpeisiin ei aina ole saatavilla näyttöön perustuvia toimenpiteitä, vaan on kyettävä rakentamaan ja kokeilemaan tutkitun tiedon, asiantuntijuuden ja kansalaisyhteiskunnan näkemyksen pohjalta uusia toimenpiteitä.

Kohdassa "Jatketaan hyvien ja toimivien toimintamallien käyttöönottoa ja kehittämistä iäkkäiden toimintakyvyn tukemisessa, esimerkiksi elintapaohjauksen, liikunnan, ravitsemuksen, mielen hyvinvoinnin, mielenterveyden, kulttuurihyvinvoinnin ja kansalaistoiminnan alueilla" on oikeampi muotoilu seuraava: "Jatketaan hyvien ja toimivien toimintamallien käyttöönottoa ja kehittämistä iäkkäiden toimintakyvyn tukemisessa, esimerkiksi elintapaohjauksen, liikunnan ja kulttuurihyvinvoinnin alueilla, ja laajennetaan toimintaa mielen hyvinvoinnin, mielenterveyden ja kansalaistoiminnan alueille."

Perustelu: Ikästrategian ja mielenterveysstrategian tähän astisessa toimeenpanossa ei ole edetty kuin marginaalisesti mielen hyvinvoinnin ja kansalaistoiminnan alueilla. Toimintamallien käyttöönottoa on välttämätöntä laajentaa mielen hyvinvoinnin, mielenterveyden ja kansalaistoiminnan alueille. Mielen hyvinvointi on kantava tekijä eri-ikäisten kyvyssä ylläpitää terveitä elintapoja ja osallistua mm. kulttuuritoimintaan.

Yleisesti ottaen toimenpiteet ovat hyviä, mutta niiden konkretia jää epäselväksi.

Julkinen sektori tunnistaa ja mahdollistaa vapaaehtoistoiminnan yhteiskuntaa ja vapaaehtoisia hyödyttävällä tavalla

Alatavoitteen täsmennyksen tarve on pieni

Kunnat ja hyvinvointialueet vakiinnuttavat toimintaansa rakenteita, jotka edistävät ja aktivoivat paikallisen ja alueellisen tason vapaaehtoistoimintaa

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Julkinen sektori on selvittänyt erilaisia vaihtoehtoja, miten vapaaehtoistoimijoille voidaan tarjota tukea niiden hallinnollisissa asioissa

Alatavoite on hyvä sellaisenaan

Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on lisännyt ikääntyvien osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia.

Alatavoite on hyvä sellaisenaan

Vapaaehtoistointa on edistänyt ikääntyvien terveyttä ja hyvinvointia

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Jatketaan vapaaehtoistoinnin asemaa edistävien rakenteiden levittämistä kuntatasolla aiemmin toteutetun kehittämistyön pohjalta

Toimenpiteen täsmennyksen tarve on pieni

Selvitetään mahdollisuutta ottaa käyttöön valtakunnallinen ratkaisu kansalaistoimijoiden tukemiseksi niiden hallinnollisissa asioissa (mm. talousosaaminen, yhdistysten perustaminen ja rahoitushaut)

Toimenpiteen täsmennyksen tarve on pieni

Selvitetään, mallinnetaan ja jalkautetaan vapaaehtoistointia koordinoivien tahojen toimintaan erilaisia vaihtoehtoja vapaaehtoistoimijoiden uudistumisen tukemiseksi

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Voit halutessasi antaa avointa palautetta tiiviisti vaikuttavuustavoitteen Vapaaehtoistoinnilla on vakiintunut asema ikääntyvässä yhteiskunnassa - kokonaisuudesta

On hyvä, että vapaaehtoistoinnin moninainen rooli ikääntyneiden hyvinvoinnin tekijänä on tunnistettu laajasti ja myös ikääntyneiden oman toimijuuden näkökulmasta. Sote- ja eläkeläisjärjestöjen osalta väestörakenteen muutos sekä sote-palvelukentän uudistuminen haastavat järjestöjen toiminnan jatkuvuuden etenkin vapaaehtoisten osallistumisen kautta.

Selvitettäessä mahdollisuutta ottaa käyttöön valtakunnallinen ratkaisu kansalaistoimijoiden tukemiseksi niiden hallinnollisissa asioissa tulee pitää mielessä järjestöjen itsenäinen toimijuus ja kansalaistoiminnan luonne. Järjestöt toimivat ruohonjuuritasolla ja juuri siksi ne pystyvät vastaamaan kentän tarpeisiin ketterästi. Riittävät resurssit vapaaehtoistoinnin koordinoimiseen, tukemiseen ja esimerkiksi työnohjaukseen tukevat jatkuvuutta.

Toimenpide "Jatketaan vapaaehtoistoinnin asemaa edistävien rakenteiden levittämistä kuntatasolla aiemmin toteutetun kehittämistyön pohjalta." Tämän toimenpiteen osalta on tarpeen koota aiemman kehittämistyön saavutukset ja onnistumiset ja punnita, kuinka päästää valtakunnallisesti systemaattiseen muutokseen.

Kaiken kaikkiaan tarvitaan sellaisen yhteiskunnallisen narrativiin luomista, joka herättäisi kiinnostusta ja arvostusta sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen ja vapaaehtoistointaan.

Teknologian hyödyntäminen ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä hoidon ja huolenpidon tukena on lisääntynyt. Teknologiset ratkaisut sisältyvät luontevana osana ikääntyvän henkilön omasta hyvinvoinnista, terveydestä ja toimintakyvystä huolehtimiseen sekä palvelujärjestelmään.

Alatavoitteen täsmennyksen tarve on kohtalainen

lääkärit pystyvät hyödyntämään itsenäistä arkea tukevaa teknologiaa oman hyvinvointinsa, terveytensä ja toimintakykynsä parantamiseksi.

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Yhteiskunta tukee ikääntyneiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia hyödyntää itsenäistä suoriutumista tukevaa teknologiaa.

Alatavoite on hyvä sellaisenaan

Teknologian hyödyntäminen on lisännyt ammattilaisten työhyvinvointia.

Alatavoitteen täsmennyksen tarve on pieni

Asenteet teknologian käyttöön ovat myönteisiä. Ammatillaiset, ikäihmiset ja heidän omaisensa ovat mukana teknologian kehittämisessä ja käyttöönotossa.

Alatavoite on hyvä sellaisenaan

Analytiikan ja tekoälyn käyttö suurten tietomassojen hyödyntämisessä on parantanut toiminnan kustannusvaikuttavuutta, laatua ja läpinäkyvyyttä. Tietojen käyttö on eettistä ja tietoturvasta ja –suojasta on huolehdittu.

Alatavoite on hyvä sellaisenaan

Suomi on ikätekniikan kehittämisen ja hyödyntämisen mallimaa ja kokemuksiimme sekä osaamistamme hyödynnetään laajasti maailmalla. Teknologian vienti on luonut hyvinvointia Suomeen esimerkiksi työpaikkoina, investointeina ja uusina ratkaisuuina.

Alatavoite on hyvä sellaisenaan

☑ **Jatketaan teknologian hyödyntämistä aiemman kehittämistyön pohjalta, sisältöinä:**

- **Autetaan iäkkäitä löytämään ja hyödyntämään itselleen sopivia teknologioita, jotka tukevat itsenäistä kotona asumista, omasta hyvinvoinnista, terveydestä ja toimintakyvystä huolehtimista sekä omaehtoista sosiaalista kanssakäymistä.**
- **Kehitetään teknologian hyödyntämismahdollisuuksia palvelujärjestelmässä**
- **Kootaan erilaiset iäkkäiden palvelut yhteen toimivien alustaratkaisujen ja kokonaisarkkitehtuurien avulla sekä ratkaisuja yhteen sovittamalla. Arvioidaan mahdollisuudet sisällyttää kokoaville alustoille myös itse hankittua teknologiaa.**
- **Hyödynnetään teknologian käytöstä kertyvää tietoa sekä hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn edistämiseksi että palvelujärjestelmässä**
- **Kehitetään hankintaprosesseja siten, että hankittavien teknologisten ratkaisujen vaikuttavuus, potilasturvallisuus, käytettävyyden ja sujuva käyttöönotto varmistetaan**

Toimenpiteen täsmennyksen tarve on pieni

☑ **Otetaan käyttöön ikätekniikan kansallinen koordinaatiomalli:**

- **Kootaan ja jaetaan tietoa vaikuttavista toimintamalleista ja käytännöistä sekä tuetaan niiden kehittämistä, käyttöönottoa ja seuranta.**
- **Arvioidaan ikätekniikkaratkaisujen vaikuttavuutta ja kustannushyötyjä sekä kootaan tieto Digi-HTA-menetelmällä arvioiduista ratkaisuista.**
- **Edistetään myönteistä asennetta teknologian mahdollisuuksien hyödyntämiseen, jotta hyvät käytännöt saadaan leviämään.**
- **Ohjataan alueita ja organisoitaan vertaisoppimista sekä edistetään verkostomaista kansallista ja alueellista yhteistyötä eri toimijoiden kesken tukemaan teknologian käyttöönottoa laajasti eri alueilla**
- **Edistetään ikätekniikan toimintamallin kaupallisia ja kansainvälisiä mahdollisuuksia mm. selkiyttämällä koordinaatiota palvelujärjestelmän ja muun rahoituksen välillä.**

Toimenpiteen täsmennyksen tarve on pieni

☑ **Käyttäjälähtöisyyden edistäminen:**

- **Varmistetaan ikääntyneille, omaisille ja ammattilaisille digitaalisen ja jatkuvan teknologisen oppimisen keinoin valmiudet käyttää koko ajan kehittyvää teknologiaa**
- **Varmistetaan ikätekniikkaratkaisujen tietosuojaa ja –turva sekä potilasturvallisuus ja kyberturvallisuus**
- **Huolehditaan yksityisyyden suojasta, eettisyydestä ja vastuullisuudesta**
- **Tuetaan ikäihmisten osallistumista käyttäjälähtöiseen tuotekehitykseen**

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Voit halutessasi antaa avointa palautetta tiiviisti vaikuttavuustavoitteen Teknologia on lisännyt hyvinvointia kokonaisuudesta

Teknologiaa ei tule lisätä teknologian vuoksi, vaan tulisi edetä tarkoituksenmukaisuuden ja asiakkaiden tarpeiden mukaisesti ottaen huomioon asiakkaiden mahdollisuudet hyödyntää teknologiaa.

On epävarmaa, missä määrin teknologia lisää työntekijöiden työhyvinvointia silloin, kun uudistumistahti on liian nopea ja työntekijöiden on vaikea omaksua uutta teknologiaa siinä tahdissa, kuin sitä tuodaan osaksi työtä.

On hyvä, että käyttäjälähtöisyys eli tässä tapauksessa ikääntyneiden moninaisuus ja yhdenvertaisuus on huomioitu opastuksen, tuen ja motivoinnin muodossa ja niin, että palvelut on turvattava myös sellaisille ikääntyneille, jotka eivät pysty itsenäisesti käyttämään helppokäyttöisiääkään laitteita, vaikka tarjolla olisi tukeakin. Tähän on ohjattava myös riittävät resurssit kehittämistyön kaikissa vaiheissa.

Strategian toimeenpanossa on vältettävä oletusta omaisten tuesta, sillä kaikilla ei ole omaista auttamassa. Kansalaistoiminnalla, mm. vapaaehtoistyöllä, voisi olla merkittävä rooli myös tässä.

Ihmiset ennakoivat ja varautuvat ikääntymisen haasteisiin asumisessaan

Alatavoitteen täsmennyksen tarve on pieni

Ikääntyneille soveltuvia esteettömiä ja muunneltavia asuntoja on kehitetty, korjattu ja rakennettu

Alatavoitteen täsmennyksen tarve on pieni

Asuinympäristöjen suunnittelussa ja kehittämisessä on huomioitu ikääntyvien tarpeet, osallisuus ja teknologian hyödyntäminen

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Tuetaan ikääntyneiden asumisen ennakointia ja varautumista asumisen neuvontaa ja korjausneuvontaa lisäämällä

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

☑ Vahvistetaan kuntien ja hyvinvointialueiden ikääntyneiden asumisen ja asumispalveluiden kehittämistä

- o vanhuspalvelulain toteutuksen tuki ja osaamisen lisääminen asumisessa ja asumispalveluissa
- o tuki kuntien ja hyvinvointialueiden kehittämishankkeisiin
- o ikäystävällisten asuinympäristöjen kehittäminen verkostoyhteistyön avulla
- o hyvien käytäntöjen ja esimerkkien levittäminen

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

☑ Edistetään asuntokannan korjaamista ikäystävälliseksi

o korjausavustusten saatavuuden turvaaminen ja avustusehtojen ajantasaisuuden tarkistaminen

o asunnon korjaustarpeiden arviointimenetelmien kehittäminen ja levittäminen

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

☑ Kehitetään ja lisätään ikääntyneiden asumisratkaisuja

o kaikille sopivan suunnittelun (Design for All) -periaatteen vahvistaminen asuntosuunnittelussa

o yhteisöllisen asumisen (shl) ja muun välimuotoisen asumisen kehittäminen ja toteuttaminen

ARAn

erityisryhmien asumisen investointiavustuksella

o eri hallintamuotojen hyödyntäminen ikääntyneiden asumisessa.

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Voit halutessasi antaa avointa palautetta tiiviisti vaikuttavuustavoitteen Asuminen ja asuinympäristöt

ovat ikäystävällisiä kokonaisuudesta

Ikäystävällinen asuinympäristö on hyvin olennainen myös mielenterveyden ja mielen hyvinvoinnin edistämisen näkökulmista. On hyvä, että periaatepäätöksessä tunnistetaan tässäkin asiassa ikääntyneiden moninaisuus. Asumisratkaisujen kokonaisuutta mietittäessä tulee muistaa, että on tilanteita, joissa ikäystävällisyys ei enää riitä ja turvalliseen arkeen tarvitaan riittävä määrä palveluasumista ja ympärivuorokautista tehostettua palveluasumista. Niiden riittämätön määrä kuormittaa jo nykyisellään kohtuuttomasti esimerkiksi kotihoitoa ja on koko palvelujärjestelmän sekä ihmisoikeuksien näkökulmista kestäväntöntä.

Yhteiskunnassa on jo pitkään korostettu, kuinka ihmiset haluavat asua kodeissaan mahdollisimman pitkään. On aika korostaa, että ikääntyvät ihmiset haluavat myös päästä asunnoistaan ulos.

Erilaisissa asumisratkaisuissa on järjestettävä ikääntyneen ulkoilumahdollisuus, tarvittaessa tuetusti.

Yksinasuminen yleistyy kaikissa ikäryhmissä ja tulevaisuuden ikääntyneet tulevat mitä todennäköisemmin kaipaamaan yhä moninaisempaa asuntokantaa, mm. erilaisia yhteisöllisiä asumisratkaisuja, jotka mahdollistavat liikkumisen ikäystävällisessä lähiympäristössä ja palveluiden parissa.

Iäkkäiden palveluja on uudistettu sisällöllisesti ja rakenteellisesti varmistaen iäkkäille heidän tarvitsemansa hyvinvointia, toimintakykyä ja terveyttä edistävä laadukas hoito ja huolenpito

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Asiakas- ja palveluohjauksessa sekä palveluissa on varmistettu palveluintegraatio, oikea-aikaiset, turvalliset ja tarpeenmukaiset palvelut ja kustannusvaikuttavien palvelujen järjestämisen. Hyvinvointia ja terveyttä edistävä neuvontatyö on osa ohjausta.

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Kotiin annettavissa palveluissa on käytössä akuuttihoidon, kuntoutuksen ja omaishoidon toimintamallit, uusia teknologioita hyödynnetään, palvelut toimivat ympärivuorokauden ja toiminnanohjaus-järjestelmät tukevat johtamista ja henkilöstön joustavaa kohdentamista asiakkaiden palvelutarpeen mukaan.

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Kotona asuminen ja asuinympäristöt ovat toimivia ja turvallisia sekä muuttuvat tarpeen mukaan ja lisäävät iäkkään osallistumismahdollisuuksia myös tulevaisuudessa.

Alatavoite on hyvä tällaisenaan

Ekologisesti kestävät käytännöt ovat osa palvelujärjestelmää

Alatavoitteen täsmennyksen tarve on pieni

Kehitetään edelleen asiakas- ja palveluohjausta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä toimintakyvyn tukemisen näkökulmasta ja vastataan asiakkaan yksilöllisiin palvelutarpeisiin.

Toimenpide on hyvä tällaisenaan

Kehitetään edelleen omavalvontaa ja laatuindikaattoreita sekä juurrutetaan hyviä toimintakäytänteitä.

Toimenpiteen täsmennyksen tarve on pieni

Tuetaan kotona-asumista kehittämällä ja ottamalla käyttöön integroituneita toimintamalleja, joissa teknologiat ovat osa palveluekosysteemiä.

Toimenpiteen täsmennyksen tarve on kohtalainen

Laatuindikaattorien, mittareiden ja laatutasojen edelleen kehittäminen

Toimenpiteen täsmennyksen tarve on pieni

Ekologinen kestävyysajattelu juurrutetaan palvelujen suunnitteluun ja käytäntöön niin, että taloudellinen ja aineellinen toiminta sopeutetaan luonnon kestokykyyn

Toimenpiteen täsmennyksen tarve on pieni

Kehitetään ja otetaan käyttöön toimintamalleja, jotka parantavat henkilöstön saatavuutta ja riittävyttä iäkkäiden palveluissa.

Toimenpiteen täsmennyksen tarve on pieni

Palvelujen riittävyyden ja henkilöstön saatavuuden parantamiseksi arvioidaan ainakin seuraavat toimenpiteet:

- Kiertävien perhehoitajien lisääminen kotona asumisen tueksi
- Perhehoidon lisääminen niiden asiakkaiden osalta, joille se on sopiva palvelumuoto
- Hoiva-avustajia hyödyntäminen niiden asiakkaiden osalta, joiden palvelutarpeisiin heidän osaamisellaan voidaan vastata
- Kansainvälisen rekrytoinnin hyvien käytäntöjen arvioiminen ja levittäminen
- Sijaisjärjestelyjä koskeva kehittäminen

Toimenpiteen täsmennyksen tarve on pieni

Voit halutessasi antaa avointa palautetta tiiviisti vaikuttavuustavoitteen Palvelut toteutetaan sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla kokonaisuudesta

Iäkkäiden palveluiden sisällöllisen ja rakenteellisen uudistamisen yhteydessä olisi taloudellisesti kestävää huomioida mielen hyvinvoinnin edistäminen osana palvelukokonaisuutta kautta linjan. Mielen hyvinvoinnin edistämisen tulisi kulkea läpi koko palvelujärjestelmän, esimerkiksi asiakas- ja palveluohjauksen kehittämisen yhteydessä osana kokonaisvaltaista terveyden edistämistä ja toimintakyvyn tukemista. Ikäihmisille tulee kuitenkin myös mahdollistaa pääsy myös psykoterapiaan tai muiden psykososiaalisten interventioiden piiriin (Terapiatakuu). Tällä hetkellä ikäihmiset eivät ole mielenterveyspalveluiden suhteen yhdenvertaisia muiden aikuisten kanssa. Peruspalveluissa – sekä sosiaali- että terveyspalveluissa - on tarpeen vahvistaa ammattilaisten mielenterveysosaamista ja ymmärrystä ikääntyneiden mielenterveydestä.

Alatavoite "Ekologisesti kestävät käytännöt ovat osa palvelujärjestelmää" on erittäin kannatettava, mutta sen konkretia jää täysin epäselväksi.

Toimenpiteet jäävät kokonaisuudessaan varsin ylätasoisiksi, ja kaipaavat konkretiaa.

Mikä tarkemmista tavoitteista ja toimenpiteistä on mielestäsi erityisen tärkeä vuoteen 2030 mennessä?

Toimintakyvyn tukeminen on kaiken kulmakivi. Ikääntyneen hyvä mielenterveys vahvistaa kykyä ylläpitää toimintakykyä ja pärjätä itsenäisesti sekä vähentää palvelujen tarvetta. Hyvinvoiva ikääntynyt jaksaa huolehtia fyysisestä terveydestään ja ylläpitää sosiaalista vireyttään. Fyysinen terveys ja koettu hyvinvointi vaikuttavat toinen toisiinsa – myös ikääntyneillä. Riittävä mielenterveys ja mielen hyvinvointi kannattelevat toimintakyvyn, elämäntilanteen ja terveyden muutoskohdissa sekä arjessa ylipäättään. Tiedetään myös, että optimismi edistää terveitä elintapoja ja vähentää terveysriskejä. Tarkoituksellisuuden kokemus ja myönteinen elämänsäsenne ovat yhteydessä pidempään elinikään ja vähäisempään sairastavuuteen. Mielenterveyttä koskevien toimenpiteiden pohjaksi tarvitaan kokonaiskuva ikääntyneiden mielenterveydestä ja mielenterveystyöstä sekä tietoon ja ajantasaiseen tilannekuvaan suhteutettu kohdennus ja resursointi ikääntyneiden mielenterveyteen. Kokonaiskuvaan tulee sisällyttää myönteinen mielenterveys ja psyykinen kuormittuneisuus, mielenterveyden edistämisen käytännöt ja osaaminen, mielenterveyspalvelujen saatavuus ja saavutettavuus.

Olisi kuitenkin suotavaa, että mielen hyvinvointiin ja mielenterveyteen osoitettaisiin toimenpiteitä jo toimintakaudelle 2023–2027. Työtä on tärkeää suunnata aikaisemmasta kehittämistyöstä tehtyjen arviointien ja kertyvän tietopohjan sekä yhteiskunnallisten muutosten mukaan.

Osio 4: Mitä mahdollisuuksia väestön ikääntyminen tuo ja kuinka mahdollisuuksia voitaisi hyödyntää?

Hyvinvoivat ikääntyneet ylläpitävät vapaaehtoistoimintaa ja tukevat lapsiperheiden pärjäämistä työelämässä. Molemmat mahdollisuudet tarjoavat tilaa ikääntyneiden elämäkokemuksen jakamiselle ja sukupolvien väliselle vuorovaikutukselle laajemminkin. Ikääntyneiden elämäkokemusta voisi jakaa laajemminkin yhteiskunnassa esimerkiksi yhteistyössä median tai museoiden ja näyttelytoimijoiden kanssa. Iäkkäämpi väestö lisää jatkuvuuden tunnetta yhteiskunnallisten mullistusten yhteydessä ja voivat opettaa mm. selviytymistä, suhteellisuuden tajua, resilienssiä ja yhteiskunnallisen osallistumisen tärkeyttä. Tätä voisi hyödyntää myös nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveyden tukemisessa.

Toki väestön ikääntymiseen liittyy myös kaupallista potentiaalia, sillä nuoremmat ikääntyneet ovat aikaisempaa varakkaampia ja toimintakykyisempiä ja eläköitymisen jälkeen heillä on vapaa-aikaa käytössään ja sitä kautta mielenkiintoa vapaa-ajan viettoon liittyvään kuluttamiseen. Tämä on tärkeää huomioida myös ikäystävällistä kaupunkitilaa suunnitellessa ja kustannuksia laskiessa.

Osio 5: Pohdi vielä lopuksi, mitkä olisivat iäkkäiden asioiden osalta tärkeimmät kehitettävät asiat hallituskauden 2027-2031 aikana?

On tarkoituksenmukaista, että vuosia 2027-2031 ei jäsennetä vielä kovin yksityiskohtaisesti, jotta on mahdollista suunnata toimenpiteitä osa-alueella tapahtuvien muutosten sekä tietopohjan ja toteutettujen kehittämistoimenpiteiden mukaan. Hallituskauden 2019–2023 maailmanlaajuiset muutokset, kuten covid-19-pandemia ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, ovat osoittaneet, että toimintakenttä voi muuttua äkillisesti ja tarvitaan joustavaa reagoitua.

Kuitenkin viimeistään vuosina 2027-2031 mielenterveyden edistämiseen on välttämätön saada konkreettisia toimenpiteitä ja suunnata resursseja. Toimenpiteissä tulee myös tähdätä valtakunnalliseen systemaattiseen muutokseen pienimuotoisen paikallisen kehittämisen sijaan. Valtakunnallisten ohjelmien toimenpiteissä tulisi näkyä seuraavia asioita, alkaen jo hallituskaudella 2023–2027,

- a. Ikääntyneiden moninaisuus ja tarpeiden kirjo
- b. Mielenterveyden edistäminen erilaisen toimintakyvyn omaaville, kotona ja ympärivuorokautisissa palveluissa asuville
- c. Ammattilaisten osaaminen ja mahdollisuudet tukea ikääntyneiden mielenterveyttä
- d. Ikääntyneiden yhdenvertainen pääsy mielenterveyden häiriöiden hoitoon

Toistaiseksi nämä toimenpiteet ovat puuttuneet kokonaan.

Osio 6: Mitä muita asioita haluaisit nostaa periaatepäätöksen kokonaisuudesta?

Ikääntyneiden mielenterveys ja mielen hyvinvoinnin edistäminen on jäänyt jo pitkään katveeseen eri ohjelmissa ja niiden toimeenpanoissa. On ensisijaisesti tärkeää, että mielenterveyteen kiinnitetään erityistä huomiota ja mietitään myös konkreettisia toimenpiteitä. Vain konkreettisilla toimenpiteillä asiat menevät eteenpäin.

Mielenterveystyön kokonaisuuteen tulisi sisällyttää niin edistävää ja ennalta ehkäisevää kuin yhdenvertaiset mielenterveyspalvelut. Mielen hyvinvoinnin osalta kyse ei ole vai sote-palveluista, vaan yhteiskunnan ja yhteisöjen toiminnasta, kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoistoimintojen tukemisesta sekä ikäystävällisestä asuinympäristöstä. Iäkkäiden palveluissa tarvitaan mielen

hyvinvoinnin vahvistamista poikkisektorisesti läpi linjan (mielenterveys kaikissa politiikoissa). Järjestöjen rooli on tärkeä iäkkäiden mielen hyvinvoinnin vahvistamisessa. Kansalaisyhteiskunta mahdollistaa iäkkäiden oman äänen kuulumisen sekä matalan kynnyksen tukimuodot, jotka ottavat huomioon erilaiset elinympäristöt.

Toimenpiteissä on nostettu mielekkäällä tavalla esiin ikääntyneiden palveluissa työskentelevän henkilöstön riittävyys. Näihin toimenpiteisiin on välttämätöntä vastata.

Työurien pidentämisessä on kautta linjan tärkeää tunnistaa mielenterveyden edistämisen merkitys työelämässä sekä laajemmin terveiden elintapojen edistäminen.

Ikääntyneiden asumisratkaisut kaipaavat myös uudenlaista linjaa. Suomessa on pitkään tuettu kotona asumista niissäkin tilanteissa, joissa ikääntynyt itse ja/tai omaiset kokevat yksin asumisen turvattomaksi ja joissa liikutaan eettisyyden näkökulmasta harmaalla vyöhykkeellä. Tarvitaan inhimillisiä sosiaalisuutta ja turvallisuuden tunnetta vahvistavia asumisratkaisuja esimerkiksi yhteisöllisen asumien kautta.

Olemme aikaisemmissa kommentteissa esiin sukupolvien välisen vuorovaikutukseen ja pidämme sitä tärkeänä eri ikäryhmien mielenterveyden edistämisessä.

Ikääntyminen on pitkä ajanjakso, johon sisältyy monenlaisia elämänvaiheita sekä mahdollisuuksia ja tarpeita osallisuuteen ja palveluihin. Tätä kautta on tärkeää tunnistaa myös ikääntyneet voimavarana (ks. lausuntopohjan edellinen kysymys).

Larivaara Meri

MIELI Suomen Mielenterveys ry